

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman opas

Jämsän perusopetus ja perusopetukseen valmistava opetus
2024

Sivistyslautakunta hyväksynyt 12.12.2024

Sisällys

1.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu	3
1.1	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun lakiperusta	4
2.	Tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen liittyvät käsitteet	5
2.1	Tasa-arvo.....	5
2.2	Yhdenvertaisuus	6
2.3	Syrjintä	6
	Välitön ja välillinen syrjintä.....	6
	Häirintä	7
	Positiivinen erityiskohtelu	7
	Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet.....	8
	Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi	8
2.4	Sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja seksuaalinen suuntautuminen	8
3.	Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma –prosessi	9
3.1	Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittäminen	10
	Valtakunnallisen tiedonkeruun tulosten hyödyntäminen	10
	Selvitystä varten hankittava uusi ja ajantasainen tieto	13
	Forms-kyselyt Jämsän perusopetukseen	13
3.2	Muut prosessin vaiheet	14
	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma -lomakepohja Jämsän perusopetukseen	14
4.	Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen taustakartoitus ja suunnitelma lv. 2024–25	15
	Kouluterveyskysely – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2019, 2021 ja 2023	16
	TEAvisari – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2019, 2021 ja 2023	17
	KiVa-oppilaskysely – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2022, 2023 ja 2024	20
	Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvointi -tarkastus 2023	21
	Lähteet.....	22
	Liitteet.....	23
	Liite 1a. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyt - Forms-kyselyjen linkit	23
	Liite 1b. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyt – Tulostettavat versiot (erilliset liitetiedostot)	23
	Liite 2. Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma – lomakepohja	24
	Liite 3. Kouluterveyskyselyn tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitykseen soveltuvat indikaattorit 2019–2023....	28

1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään Jämsän perusopetuksessa oppilaan ikä ja kehitystaso huomioiden sekä oppilaat yksilöinä kohdaten. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu on perusopetuksen koulujen keskeinen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen väline.

Lainsäädäntö velvoittaa oppilaitoksia laatimaan toiminnalliset suunnitelmat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi vähintään kolmen vuoden välein. Koulutuksen järjestäjä vastaa suunnitelmien laatimisesta. Suunnitelmat voivat olla erilliset tai ne voidaan laatia yhteiseksi toiminnalliseksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi. Jämsän perusopetuksessa koulukohtaiset suunnitelmat laaditaan yhdistettynä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmana yhteistyössä oppilaiden ja henkilöstön kanssa. Oleellista on, että suunnitelma sisältää koulukohtaisesti toteutetun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvityksen ja perustuu sen pohjalta nousseisiin kehittämiskohteisiin ja valittuihin kehittämistoimiin.

Kuvio 1. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu Jämsän perusopetuksessa.

Tämä opas ohjaa Jämsän perusopetuksen koulujen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyötä ja syrjinnän estämistä sekä tiedolla johtamista. Oppaassa kuvataan toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutus koulukohtaisen tilanteen selvittämisestä suunnitelmien päivittämiseen saakka. Oppaassa ohjeistetaan myös valtakunnallisen tilastotiedon hyödyntäminen.

Laki ei määritä koulukohtaisten selvitysten toteuttamistapaa. Jämsän perusopetuksessa koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisen tueksi ja käytänteiden yhtenäistämiseksi on laadittu oppilaiden ja henkilöstön näkemyksiä kartoittavat Forms-kyselyt sekä lomakepohja suunnitelman dokumentointia varten. Pienten koulujen osalta, otoksen ollessa pieni, tai muuten niin halutessa, selvitys voidaan kyselyn sijaan toteuttaa vaihtoehtoisesti avoimeen yhteiseen keskusteluun perustuen. Kyselyjä voidaan tällöin käyttää yhteisen keskustelun pohjana. Kyselyjen sähköiset ja tulostettavat versiot sekä suunnittelulomakepohja ovat tämän oppaan liitteinä ja erillisinä liitetiedostoina, ks. liitteet 1a, 1b (erilliset liitteet) ja 2. Kyselyt ja lomakepohja on esitettävä ja arvioitu testaukseen vapaaehtoisesti osallistuneilla oppilailla, huoltajilla ja henkilöstön edustajilla.

Opas perustuu ajantasaiseen lainsäädäntöön ja valtakunnallisiin ohjeistuksiin. Opas on suunniteltu ja toteutettu yhteistyössä Jämsän perusopetuksen oppilaiden ja henkilöstön sekä asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa (mm. oppilaskunnat, opiskeluhuoltoryhmät, henkilöstö). Opas liitteineen liitetään osaksi Jämsän perusopetuksen ja valmistavan opetuksen opiskeluhuoltosuunnitelmaa sen jälkeen, kun Jämsän sivistyslautakunta on sen hyväksynyt. Oppaassa kuvataan myös Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanne yleisellä tasolla oppaan laatimisen ajankohtana syksyllä 2024 käytettävissä olevaan valtakunnalliseen tilastotietoon perustuen. Selvityksessä on hyödynnetty ajantasaista tilastotietoa mm. Kouluterveys- ja KiVa- kyselyjen sekä TEAvisarin tuloksia. Yleisen tason selvitys ei kuitenkaan sellaisenaan täytä ajantasaisen lainsäädännön asettamia vaatimuksia, vaan edellyttää myös koulukohtaisten suunnitelmien laatimista.

1.1 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun lakiperusta

Suomen perustuslaki velvoittaa edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. **Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta** eli tasa-arvolaki määrää, että tasa-arvosuunnitelma on tehtävä vuosittain tai vähintään kolmen vuoden välein, ja että se tehdään yhteistyössä oppilaiden ja henkilöstön kanssa. Suunnitelman tulee sisältää

- selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta
- tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi
- arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Suunnitelmassa tulee kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvon toteutumiseen opetusta järjestettäessä, oppilaisvalinnoissa ja opintosuorituksia arvioitaessa. Lisäksi erityistä huomiota tulee kiinnittää toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän sekä sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslain mukaan oppilaitoksella on oltava suunnitelma tarvittavista yhdenvertaisuutta edistävästä toimenpiteistä. Laki ei määritä päivitystiheyttä, mutta esimerkiksi kolme vuotta on sopiva aika uudelle tilanne- ja vaikutusarvioinnille. Suunnitelman avulla

- arvioidaan, miten toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu toiminnassa
- ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

Edistämistoimenpiteiden on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia niin, että oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet on otettu huomioon. Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

2. Tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen liittyvät käsitteet

On olennaista tietää mitä tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys tarkoittavat ja mitä niihin sisältyy, jotta toiminnassa ja toimintaympäristössä saadaan aikaan muutoksia tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi. Näihin perusasioihin on hyvä perehtyä niin ikään henkilöstön kesken kuin myös yhdessä oppilaiden kanssa. Tässä luvussa kuvatut käsitelmääritelmät perustuvat lainsäädännön käsitelmääritelmiin. Lisää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustietoutta ja -sanastoa löytyy mm. linkeistä [Tasa-arvosanasto - THL](#), [Mitä on tasa-arvo?](#) ja [Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjintään puuttuminen](#).

2.1 Tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan eri sukupuolta olevien tasapuolisia oikeuksia ja mahdollisuuksia. Tasa-arvolla tarkoitetaan myös lopputulosten tasa-arvoa, kuten päätösten tekemistä kaikkien sukupuolten kannalta mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eriarvoiseen asemaan sukupuolen perusteella. Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että oppilailla on sukupuolestaan riippumatta samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Opetuksen, tutkimuksen ja

oppiaineistojen tulee tukea tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvolain tarkoituksena on edistää tätä sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä estää ja kieltää sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

2.2 Yhdenvertaisuus

Suomen perustuslain mukaan kaikki ihmiset ovat lain edessä yhdenvertaisia. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Näitä edellä lueteltuja yksilöllisiä ominaisuuksia kutsutaan laissa syrjintäperusteiksi. Näiden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella ketään ei saa asettaa eri asemaan ilman hyväksyttävä perustetta. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

2.3 Syrjintä

Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan perusteettomasti huonommin jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Yleinen syrjintäkielto on määritelty Suomen perustuslaissa. Tarkemmin syrjinnästä säädetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaeissa. Syrjintä on kiellettyä riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen (ks. s. 7–6) sekä ohje tai käsky syrjiä.

Välitön ja välillinen syrjintä

Välitön syrjintä on sitä, kun ihmistä kohdellaan jonkin hänen henkilökohtaisen ominaisuutensa takia huonommin kuin jotakuta toista samanlaisessa tilanteessa. Välitön syrjintä on kyseessä, kun esimerkiksi tietyltä asiakkaalta vaaditaan maksu ruuasta ennen tarjoilua toisin kuin muilta asiakkailta. Toinen esimerkki olisi se, että samaa sukupuolta olevalle parille ei vuokrata huoneistoa heidän seksuaalisen suuntautumisensa takia.

Välillinen syrjintä tarkoittaa sitä, että näennäisesti neutraali sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun henkilön muita epäedullisempaan asemaan henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Välillinen syrjintä voi ilmetä esimerkiksi työhönotossa siten, että hakijalle asetetaan työn kannalta epäoleellisia vaatimuksia. Esimerkiksi jos työnantaja edellyttää työnhakijalta täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka se ei ole työn tekemisen kannalta välttämätöntä. Toinen esimerkki välillisestä

syrjinnästä voi olla esteellinen ympäristö. Välillistä syrjintää voi olla esimerkiksi se, että viranomaisen tai palvelutarjoajan toimipisteeseen ei pääse, jos käyttää pyörätuolia tai muuta apuvälinettä.

Seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä sekä käskyä tai ohje harjoittaa seksuaalisuuteen tai sukupuoleen perustuvaa syrjintää on laissa tarkoitettua syrjintää.

Häirintä

Lain mukaan *häirintä* on käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Häirinnässä henkilö luo käyttäytymisellään yksilölliseen ja laissa syrjintäperusteeksi määriteltyyn ominaisuuteen (esim. seksuaaliseen suuntautuminen, alkuperä tai vammaisuus) liittyvän toista henkilöä tai ihmisryhmää halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin. Häirinnässä kyse voi olla esimerkiksi sähköpostiviesteistä, ilmeistä, eleistä tai epäasiallisen materiaalin esiin laittamisesta esimerkiksi netissä tai muunlaisesta viestinnästä.

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun kohdistuvaa ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista, ja jolla tarkoituksellisesti loukataan henkistä tai fyysistä koskemattomuutta sekä luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuva syrjintä on kielletty kaikissa muodoissaan. Sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan eri asemaan asettamista sukupuolen, raskauden, synnytyksen, vanhemmuuden, perhehuoltovollisuuden, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Syrjinnän kiellon rikkominen voi johtaa hyvitysseuraamukseen.

Seksuaalista tai sukupuoleen perustuvaa häirintää, käskyä tai ohjetta harjoittaa syrjintää sekä vastatoimia oikeuksiin vetoamisen vuoksi pidetään syrjintänä. Syrjintä voi johtua myös läheiseen henkilöön liittyvästä tai oletetusta häirintäperusteesta.

Positiivinen erityiskohtelu

Positiivisessa erityiskohtelussa on kyse yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarpeellisista erityistoimenpiteistä, joilla parannetaan tiettyyn ryhmään ja vähemmistöihin kuuluvien asemaa ja olosuhteita. Perusteena tähän on, että samanlainen kohtelu ei aina riitä tosiasiallisen

yhdenvertaisuuden saavuttamiseen. Tämä oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei täten ole syrjintää.

Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet

Erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Mikäli kyse on esimerkiksi julkisen vallan käytöstä tai erilaisesta kohtelusta etnisen alkuperän perusteella, säädetään erilaisesta kohtelusta lisäksi laissa. Esimerkiksi se, että anniskeluravintolaan ei päästetä sisään alle 18-vuotiaita, ei ole syrjintää, koska siitä säädetään lailla ja sillä on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite.

Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan on tehtävä *kohtuullisia mukautuksia* vammaiselle henkilölle. Mukautuksilla turvataan vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa. Kohtuullisten mukautusten epääminen on syrjintää. Kohtuullisia mukautuksia arvioitaessa lähtökohdaksi on otettava ensisijaisesti vammaisen henkilön tarpeet. Oppilaitoksissa kohtuullisia mukautuksia voidaan tehdä esimerkiksi järjestämällä luokkatilaan tarpeelliset apuvälineet, kehittämällä opintojen suoritumahdollisuuksia ja mukauttamalla opetusta.

2.4 Sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja seksuaalinen suuntautuminen

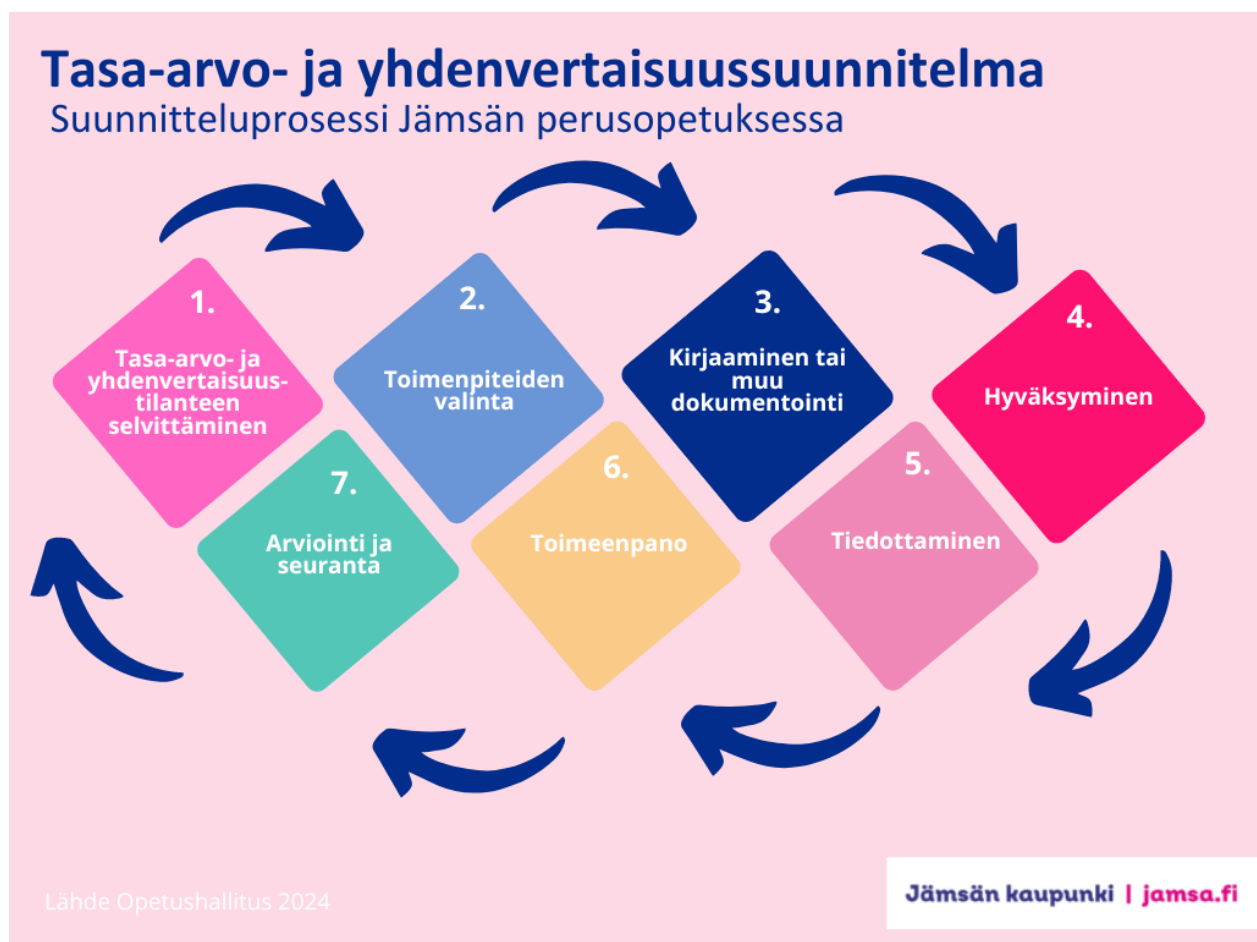
Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. Sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen, eikä se välttämättä vastaa henkilölle syntymässä määritellyä sukupuolta tai rajaudu vain kahteen juridiseen sukupuoleen. *Sukupuolen ilmaisulla* tarkoitetaan puolestaan sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla.

Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan sitä, kehen tai keihin henkilö viehättyy tai rakastuu, tai sitä, kenen tai keiden kanssa on seksuaalisessa suhteessa. Henkilön seksuaalinen suuntautuminen voi koostua eri osista: identiteetistä, mieltymyksestä ja käytännöstä. Ihmisen käsitys omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan ei välttämättä ole pysyvä, vaan se voi muuttua elämän aikana. Esimerkkejä seksuaalisista suuntautumisista ovat hetero-, homo-, bi- ja panseksuaalisuus. Termiä sukupuolinen suuntautuminen ei enää käytetä.

3. Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma –prosessi

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmalla tuetaan sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä ja toteutumista oppilaitoksen arjessa sekä ennaltaehkäistään seksuaalisuuteen ja sukupuoleen tai muihin syrjintäperusteisiin kohdistuvaa syrjintää. Suunnitelmalla varmistetaan, että oppilaitoksissa tehdään järjestelmällistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää työtä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu on jatkuva prosessi, joka toteutetaan koko oppilaitoksen yhteistyönä.

Kuvio 2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu Jämsän perusopetuksessa.

Suunnittelu sisältää seuraavat vaiheet

- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittäminen
- toimenpiteiden valinta
- kirjaaminen tai muu dokumentointi
- hyväksyminen
- tiedottaminen
- toimeenpano
- arviointi ja seuranta

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön kannalta on tärkeää, että suunnitelma perustuu selvitysten pohjalta nousseisiin oppilaiden ja henkilöstön esittämiin tarpeisiin. Omia tarpeita vastaava sekä oppilaiden ja henkilöstön yhteistyönä laadittu suunnitelma vahvistaa sitoutumista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Oleellista on sopia siitä, mikä taho vastaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma -prosessin organisoinnista ja käytännön toteutuksesta. Ko. taho voi olla esimerkiksi koulukohtainen opiskeluhoitoryhmä ja/tai sen toiminnasta vastaava rehtori/apulaisrehtori.

3.1 Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittäminen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman lähtökohtana on selvitys oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta. Selvityksen tavoitteena on kartoittaa kehittämiskohteita, joihin oppilaitoksessa on tarpeen vaikuttaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Selvitysvaiheessa hyödynnetään olemassa olevaa valtakunnallista tilastotietoa. Uutta tietoa oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta voidaan kerätä kyselyjen ja keskustelujen sekä mm. havainnoinnin avulla.

Valtakunnallisen tiedonkeruun tulosten hyödyntäminen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa hyödynnettävää tilastotietoa saadaan säännöllisin väliajoin toteutettavista valtakunnallisista kyselyistä ja selvityksistä. Näitä ovat mm. Kouluterveys- ja KiVa-kyselyt, TEA-tiedonkeruu eli TEAvisari sekä Oppilaitosympäristön terveyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen. Indikaattoritietoa voi hakea kootusti myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämästä tilastotieto- ja indikaattoripankki Sotkanetistä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun soveltuva valtakunnallinen tiedonkeruu, tiedonkeruiden ajankohdat ja indikaattorit sekä kyselyihin osallistumisesta vastaavat tahot ovat kuvattu taulukossa 1. Huomioitavaa on, että tiedonkeruumenetelmien indikaattorit ja kysymyksen asettelu saattavat vaihdella jonkin

verran vuosittain, joten suositeltavaa on tulosten laaja-alainen tarkastelu taulukossa mainittujen yksittäisten indikaattorien ohella.

Taulukko 1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu – valtakunnallinen tiedonkeruu ja indikaattorit

Tiedonkeruumenetelmä, tiedonkeruun ajankohta ja linkit	Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kuvaavat indikaattorit
Kouluterveyskysely Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi (parittomat vuodet) keväisin Perusopetuksessa kyselyjen kohderyhmänä ovat 4. ja 5. sekä 8. ja 9. luokkien oppilaat Kouluterveyskysely - THL Kouluterveyskyselyn tulokset - THL	- Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista - Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla, % 8. ja 9. luokan oppilaista (alkaen 2021) - Luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista - Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % 4. ja 5. luokan oppilaista - Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % 8. ja 9. luokan oppilaista - Ongelmia oppimisyhteisön ilmapiirissä, % 8. ja 9. luokan oppilaista - Opettajalta saatu välittävä ja oikeudenmukainen kohtelu, % 8. ja 9. luokan oppilaista - Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, % 8. ja 9. luokan oppilaista - Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, % 8. ja 9. luokan oppilaista - Opettajat usein kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu, % 4. ja 5. luokan oppilaista
TEAvisari TEA (terveyden edistämisen aktiivisuus) -tiedonkeruu toteutetaan perusopetuksessa joka toinen vuosi (parittomat vuodet) syksyisin Kyselyyn vastataan opiskeluhuollollisena yhteistyönä koulukohtaisessa opiskeluhoitoryhmässä. Etusivu - TEAvisari - Terveystiedonkeruun edistämisen vertailutietojärjestelmä	Häiriöiden ja ongelmatilanteiden seuranta - Henkilöstön edustaja kiusannut oppilasta - Oppilaiden välinen seksuaalinen häirintä - Oppilaaseen kohdistuva rasistinen syrjintä - Oppilaiden välinen muu syrjintä

KiVa Koulu® Kyselyyn vastataan vuosittain maaliskuussa. Oppilaat vastaavat oppilaskyselyyn kouluaikana. KiVa Koulu-koordinaattorit vastaavat kyselyyn vastaamisesta. KiVa Koulu® - kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma peruskouluihin KiVa-tulokset Wellu-kyselytyökalu – UTU INVEST	- Oppilaiden kokemus koulun/luokan ilmapiiristä - Oppilaiden kokemus hyväksytyksi tulemisesta - Kohtelee henkilöunta oppilaita tasa-arvoisesti - Kohtelevatko oppilaat toisiaan tasa-arvoisesti - Osuudet oppilaista, jotka ovat kokeneet koulussa <u>2–3 kertaa kuukaudessa tai useammin</u> sukupuoleen tai seksuaalisuuteen kohdistuvaa nimittelyä tai pilkkaamista - Osuudet oppilaista, jotka ovat kokeneet koulussa <u>2–3 kertaa kuukaudessa tai useammin</u> epämiellyttävää/ahdistavaa lähentelyä tai fyysistä koskettelua
Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastus Tarkastus on lakisääteinen ja toteutetaan oppilaitoksissa kolmen vuoden välein monialaisena yhteistyönä Terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin tarkastus - THL Yhteenvetolomake (thl.fi) Jatkotoimen seurantalomake (thl.fi)	Lomakkeen kohta 6. Havainnot yhteisön hyvinvoinnista ja sen edistämisestä - Kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy ja puuttuminen - Toimintamallit ja suunnitelmat
SotkaNet Etusivu - Sotkanet.fi, Tilasto- ja indikaattoripankki	Sotkanetistä voit hakea tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun soveltuvaa tilastotietoa indikaattorihakuvalikon avulla.
Lähteet Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2024, KiVa Koulu ®	

Valtakunnalliset oppilaitosten ja oppilaiden hyvinvointia kartoittavat kyselyt ovat tärkeä osa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyötä. **Oleellisen tärkeää on, että oppilaitokset osallistuvat aktiivisesti valtakunnalliseen tiedonkeruuseen kyselyihin vastaamalla.** Jämsän perusopetuksen jokaisessa koulussa vastataan edellä kuvattuihin valtakunnallisiin kyselyihin siitäkin huolimatta, että koulussa käytettäisiin koulun itsensä tai opiskeluhuollon laatimia kyselyjä ja selvityksiä.

Selvitystä varten hankittava uusi ja ajantasainen tieto

Ajankohtaista tietoa oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta kerätään myös oppilaiden ja henkilöstön näkemyksiä kartoittavin kyselyin. Lisäksi tietoa voidaan kerätä esimerkiksi oppilaiden ja henkilöstön kanssa käydyin keskusteluin ja haastatteluin, kirjoitelmin sekä oppilaitosympäristöä, arjen tilanteita ja yhteisön toimintatapoja havainnoimalla. Tarkoituksena on saada tietoa siitä, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat juuri kyseisessä oppilaitoksessa. Etenkin nuorempien oppilaiden kanssa voi olla hedelmällisempää kerätä tietoa esimerkiksi käyttämällä erilaisia osallistavia menetelmiä, joiden avulla havainnoidaan sitä, miten omasta koulusta voisi tulla kaikille vielä parempi paikka. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisen tukena voidaan käyttää myös Jämsän perusopetuksen hyvinvoinnin vuosikellon tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus -teeman mukaisia tuntisuunnitelmia ja niiden toteutuksesta saatuja havaintoja, ks. [Tammikuu - tasa-arvo ja yhdenvertaisuus \(peda.net\)](#). Myös henkilökunta voi miettiä keskenään erilaisia kehittämisen kohteita. Erityisen arvokasta kuulla vähemmistöjä ja heidän näkemyksiään. Myös huoltajia voidaan kuulla.

Forms-kyselyt Jämsän perusopetukseen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisen sujuvoittamiseksi Jämsän perusopetuksen koulujen käyttöön on laadittu valmiit Forms-kyselyt eri kohderyhmille. Forms-kysely on helppo, nopea ja tietoturvallinen tiedonkeruun väline.

Kyselyyn sisältyvät osiot ovat Viihtyvyys, turvallisuus ja koulun toimintakulttuuri, Oppimateriaali, opetus ja ohjaus, Sukupuoleen perustuva/ Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä koulussa sekä Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen koulussa. Kyselyt ovat kohdennettu seuraavasti:

- Kysely 1.–3. luokkien oppilaille
- Kysely 4.–6. luokkien oppilaille
- Kysely 7.–9. luokkien oppilaille
- Kysely henkilöstölle

Forms-kyselyyn vastataan sähköisesti tai vaihtoehtoisesti paperisena tulosteena. Sähköiseen kyselyyn vastataan linkin tai QR-koodin kautta tietokoneella tai muulla älylaitteella.

Kyselyihin vastaamisessa huomioidaan oppilaan ikä- ja kehitystaso. Jos jokin kysymys tuntuu vaikealta, ei siihen tarvitse vastata vaan se voidaan ohittaa ja siirtyä kyselyssä eteenpäin. Kyselyjä voidaan myös soveltaa oppilaille ja luokalle sopivalla tavalla. Opettaja voi esimerkiksi avustaa oppilaita lukemalla kysymykset ääneen ja tarvittaessa avaamalla kysymystä. Luokka-asteiden 1.–3. oppilaille suunnattu kysely sisältää myös pohdintatehtävän luokan yhteiseen keskusteluun. Kyselyjä voidaan hyödyntää yhteisen keskustelun pohjana myös muilla luokka-asteilla.

HUOMIO Pienten koulujen osalta tai otoksen muuten ollessa pieni selvitys koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta voidaan kyselyn sijaan toteuttaa avoimeen yhteiseen keskusteluun perustuen yhteisen näkemyksen muodostamiseksi.

Jämsän perusopetuksen kouluissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta vastaava tahon organisoii Forms-kyselyjen toteutuksen ja tulosten analysoinnin. Forms-kyselyjen kopioitavat linkit ja pdf-tiedostona olevat tulostettavat versiot ovat liitteinä 1a ja 1b (1b erillisenä tiedostona).

3.2 Muut prosessin vaiheet

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilanneselvitystä seuraavat prosessivaiheet ovat esiin nousseiden kehittämistoimenpiteiden valinta, kirjaaminen tai muu dokumentointi, suunnitelman hyväksyminen, tiedottaminen sekä toimeenpano, arviointi ja seuranta. Huomioitava asia on, että lain mukaan oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi valituista ja toimeenpantavista edistämistoimenpiteistä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma -lomakepohja Jämsän perusopetukseen

Valitut kehittämistoimenpiteet kirjataan Jämsän perusopetuksen koulujen käyttöön laaditulle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma -lomakkeelle. Lomake on tämän oppaan liitteenä, ks. liite 2. Lomake löytyy myös Jämsän Pedanetista Opiskeluhoolto-sivuston lomakkeet sivulta.

Oleellista on valita mahdollisimman konkreettisia, käytännönläheisiä sekä toteuttamiskelpoisia edistämistoimia. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Oleellisen tärkeää on sopia edistämistoimien vastuuhenkilöistä ja aikatauluista sekä kirjata ne lomakkeelle.

Jämsän perusopetuksessa toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman hyväksyy koulun rehtori. Suunnitelmasta tiedotetaan sovitulla tavalla, esimerkiksi Wilman välityksellä. Oppaan sivuilla 3 ja 9 olevia kuvioita voidaan hyödyntää tulostamalla niitä postereiksi tiedottamisen ja näkyvyyden tehostamiseksi, ks. kuviot 1 ja 2. Oleellisen tärkeää suunnitelman toimeenpanon ohella on aikaisempaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteutumisen ja tulosten jatkuva prosessinomainen arviointi ja seuranta.

4. Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen taustakartoitus ja suunnitelma lv. 2024–25

Perusopetuksen oppivelvollisten perusteita täydennettiin aiemmin v. 2015 määräyksellä, joka koski oppilaitoskohtaisen tasa-arvosuunnitelmien laadintaa. Tasa-arvosuunnitelmien tuli tuolloin olla valmiina 24.2.2017. Jämsän perusopetuksen koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta kartoitettiin mm. oppilaille ja henkilöstölle kohdistetuilla Wilma-kyselyillä. Jämsän perusopetuksessa koulukohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat olleet liitettynä osaksi lukuvuosisuunnitelmia. Jatkossa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat tallennetaan Pedanetiin Jämsän perusopetuksen koulujen omille opiskeluhoitosivuille.

Ajantasainen lainsäädäntö edellyttää toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimista kolmen vuoden välein. Tavoitteena on, että jokaisessa Jämsän perusopetuksen koulussa laaditaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma opasta, laadittuja Forms-kyselyjä sekä suunnitelmalomaketta hyödyntäen lukuvuoden 2024–25 aikana. Suunnitelma tulee tehdä yhteistyössä oppilaiden ja henkilöstön kanssa. Jämsän perusopetuksen kouluja kannustetaan hyödyntämään suunnitteluprosesseissaan myös oppaassa kuvattua valtakunnallista indikaattori- ja tilastotietoa ja muita mahdollisia tiedonkeruun muotoja.

Tätä opasta laadittaessa syksyllä 2024 Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta kartoitettiin yleisellä tasolla valtakunnallista tilastotietoa hyödyntämällä. Kartoitus ei kuitenkaan yksistään täytä ajantasaisen lainsäädännön asettamia vaatimuksia sellaisenaan. Kartoitusta voi kuitenkin käyttää mallina valtakunnallisten tiedon hyödyntämiseen oppilaitoskohtaisia suunnitelmia laadittaessa.

Kouluterveyskysely – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2019, 2021 ja 2023

Kouluterveyskysely tuottaa valtakunnallisesti monipuolista, luotettavaa ja laaja-alaista tietoa oppilaiden hyvinvoinnista. Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Perusopetuksen oppilaista kyselyyn vastaavat 4. ja 5. sekä 8. ja 9. luokan oppilaat. Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun taustoittamisessa ja tilanteen kartoittamisessa hyödynnettiin vuosien 2019, 2021 ja 2023 kouluterveystuloksia soveltuvien osien. Rajausta tehtiin siten, että tarkastelu rajattiin nimenomaisesti koulussa, kouluajalla tai koulun toiminnassa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kuvaaviin indikaattoreihin.

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kuvaavia indikaattoreja olivat:

- Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista
- Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista
- Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Ongelmia oppimisyhteisön ilmapiirissä, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Opettajalta saatu välittävä ja oikeudenmukainen kohtelu, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista
- Opettajat usein kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista

Tulosten perusteella Jämsän perusopetuksen koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteessa on melko suurta sukupuoleen, ikäkauteen sekä myös ajanjaksoon liittyvää vaihtelua. Jämsän perusopetuksen oppilaiden kohdalla huolestuttava löydös on valtakunnallista tasoa korkeampi koulussa seksuaalista häirintää kokeneiden oppilaiden osuus. Ko. oppilaiden osuus on valtakunnallista tasoa korkeampi sukupuolesta riippumatta. Valtakunnallista tasoa heikompia tuloksia oli myös oppilaiden kokemuksissa siitä, että opettajat ovat usein kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu. Kysymys oli suunnattu kyselyissä alakoulun 4. ja 5. luokan oppilaille. Positiivisena löydöksenä voidaan pitää Jämsän 8. ja 9. luokkalaisten kokemuksia mahdollisuudesta keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, sillä se koettiin Jämsässä parempana kuin valtakunnallisesti. Valtakunnallisesti vertailtuna ko. tulos on viimeisten vuosien vertailussa ollut hyvä.

Tarkempi kouluterveyskyselyjen indikaattoritiedon vertailutaulukko Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta suhteessa koko maan tilanteeseen vuosilta 2019, 2022 ja 2023 on tämän oppaan liitteenä, ks. liite 3. Taulukkoon on merkitty punaisella heikot ja vihreällä hyvät tulokset Jämsän perusopetuksessa koko maan tuloksiin verrattuna (ero $\geq 3\%$).

TEAvisari – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2019, 2021 ja 2023

Valtakunnallinen TEA-tiedonkeruu (terveyden edistämisen aktiivisuus eli TEAvisari) toteutetaan kahden vuoden välein. Tiedonkeruulla kartoitetaan sitä, miten terveyden edistämisen aktiivisuus kunnissa ja kuntien eri organisaatioissa toteutuu; millaisia toimintamalleja ja käytänteitä kunnissa on, miten erilaisissa tilanteissa toimitaan ja miten tilanteet kirjataan sekä miten kerättyä tietoa hyödynnetään hyvinvointia uhkaavien tilanteiden estämiseksi.

Jämsän perusopetuksen tilannetta kartoitettiin vertailemalla Jämsän perusopetuksen TEAvisarin tuloksia valtakunnallisiin tuloksiin sekä myös Jämsän perusopetuksen vuosikohtaisia tuloksia vertailemalla. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta kartoittavia indikaattoreita hyödynnettiin viimeisen kolmen tiedonkeruun ajalta vuosilta 2019, 2021 ja 2023.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoitukseen soveltuvia häiriöitä ja ongelmatilanteita kuvaavia indikaattoreita ja kartoittavia kysymyksiä olivat:

- Henkilöstön edustaja kiusannut oppilasta - Esiintyikö koulussa henkilöstön oppilaaseen kohdistamaa väkivaltaa, seksuaalista häirintää, kiusaamista tai syrjintää?
- Oppilaiden välinen seksuaalinen häirintä - Esiintyikö koulussa oppilaiden välistä seksuaalista häirintää?
- Oppilaaseen kohdistuva rasistinen syrjintä - Esiintyikö koulussa oppilaiden välistä rasistista syrjintää?
- Oppilaiden välinen muu syrjintä - Esiintyikö koulussa oppilaiden välistä muuta syrjintää (esim. sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautuneisuuteen, perhetaustaan, ulkonäköön/terveydentilaan liittyvä syrjintä)?

TEAvisarissa tuloksen lukema kuvaa sitä, miten terveyden edistämisen käytänteet ja niiden seuranta toteutuvat. Asteikon vaihteluväli on 0–100. Mitä suurempi lukema on, sitä paremmin terveyden edistämisen aktiivisuus ko. asiassa toteutuu.

Jämsän perusopetuksessa häiriöiden ja ongelmatilanteiden seuranta toteutuu pääasiassa hyvin tai vaihtelevasti. Häiriöiden ja ongelmatilanteiden seurannassa kahden viimeisen tiedonkeruun aikana tulos on kuitenkin heikentynyt. Huomioitavaa on, että oppilaiden välisen seksuaalisen häirinnän seurantakäytännöissä on paljon kehitettävää, ks. taulukot 2 ja 3.

Lisätietoa ja mm. oppilaitoskohtaiset tulokset, ks. [Etusivu - TEAviisari - Terveystiedon edistämisen vertailutietojärjestelmä](#).

Taulukko 2. TEAviisarin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusindikaattorit, Jämsä/Koko maa -vertailu.

Kunta, alue/ Indikaattori	Jämsä 2023	Koko maa 2023
Häiriöiden ja ongelmatilanteiden seuranta (ka)	49	60
Henkilöstön edustaja kiusannut oppilasta	77 Seuranta toteutuu hyvin (Esiintyi, yksittäiset tapaukset kirjattiin/ Ei esiintynyt)	83 Seuranta toteutuu hyvin (Esiintyi, yksittäiset tapaukset kirjattiin/ Ei esiintynyt)
Oppilaiden välinen seksuaalinen häirintä	11 Seurannassa paljon kehitettävää (Ei tietoa/Esiintyi, ei kirjattu)	56 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Oppilaaseen kohdistuva rasistinen syrjintä	55 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	51 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Oppilaiden välinen muu syrjintä	52 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	46 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Asteikon vaihteluväli on 0–100. Mitä suurempi lukema on, sitä paremmin terveyden edistämisen aktiivisuus ko. asiassa toteutuu.		

Taulukko 3. TEAviisarin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusindikaattorit, Jämsä - vertailu vuositason.

Jämsä Vuosi/ Indikaattori	2023	2021	2019
Häiriöiden ja ongelmatilanteiden seuranta (ka)	49	60	54
Henkilöstön edustaja kiusannut oppilasta	77 Seuranta toteutuu hyvin (Esiintyi, yksittäiset tapaukset kirjattiin / Ei esiintynyt)	100 Seuranta toteutuu vuosittain ja jatkuvasti (Ei esiintynyt / Esiintyi, kirjattiin ja lukumäärätiedosta tehtiin yhteenveto)	46 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Oppilaiden välinen seksuaalinen häirintä	11 Seurannassa paljon kehitettävää (Ei tietoa/Esiintyi, ei kirjattu)	42 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	22 Seurannassa paljon kehitettävää (Ei tietoa / Esiintyi, ei kirjattu / Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Oppilaaseen kohdistuva rasistinen syrjintä	55 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	43 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	55 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)
Oppilaiden välinen muu syrjintä	52 Seuranta toteutuu vaihtelevasti (Esiintyi ja yksittäiset tapaukset kirjattiin)	Ei tuloksia v. 2021	Ei tuloksia v. 2019
Asteikon vaihteluväli on 0–100. Mitä suurempi lukema on, sitä paremmin terveyden edistämisen aktiivisuus ko. asiassa toteutuu.			

KiVa-oppilaskysely – tiedonkeruun tuloksia vuosilta 2022, 2023 ja 2024

Vuodesta 2022 alkaen valtakunnallinen KiVa-oppilaskysely on toteutettu Turun yliopiston Wellu-alustalla, jonka kautta oppilaitoskohtaiset tulokset tallentuvat ko. tietokantaan. Tuloksiin pääsee oppilaitoskohtaisin tunnuksin linkistä [KiVa-tulokset Wellu-kyselytyökalu – UTU INVEST](#). Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa hyödynnettävää KiVa-oppilaskyselyjen koulupalautteista koottua tietoa oli oppaan laatimisen aikana käytettävissä vuodesta 2022 alkaen niiden koulujen osalta, jotka olivat toteuttaneet KiVa-oppilaskyselyt. Vuotta 2022 vanhempia KiVa-tuloksia ei ollut käytettävissä.

KiVa-oppilaskyselyjen tasa-arvon ja yhdenvertaisuustilannetta kartoittavat indikaattorit vuosina 2022–24 olivat seuraavat:

- Oppilaiden kokemus koulun/luokan ilmapiiristä
 - Tunnen oloni turvallisiksi koulussa
 - Toisten auttaminen on luokassamme yleistä
 - Luokassani on mukava olla
 - Viihdyn koulussa
- Oppilaiden kokemus hyväksytyksi tulemisesta koulussa/luokassa
- Kohtelee ko henkilökohtaisesti oppilaita tasa-arvoisesti?
- Kohtelevatko oppilaat toisiaan tasa-arvoisesti?
- Osuudet oppilaista, jotka ovat kokeneet koulussa 2–3 kertaa kuukaudessa tai useammin sukupuoleen tai seksuaalisuuteen kohdistuvaa nimittelyä tai pilkkaamista.
 - Vuoden 2022 kysymyksen asettelussa myös vartaloon kohdistuva nimittely ja pilkkaaminen.
- Osuudet oppilaista, jotka ovat kokeneet koulussa 2–3 kertaa kuukaudessa tai useammin epämiellyttävää/ahdistavaa lähentelyä tai fyysistä koskettelua.

KiVa-indikaattorien perusteella Jämsän perusopetuksen koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa oli havaittavissa yhteneväisyyksiä ja myös sekä positiivisia että huolestuttaviaakin löydöksiä suhteessa valtakunnalliseen vertailuun. Lisäksi havaittavissa oli suurtakin niin koulu- ja luokka-asteen kuin myös vuosittaisen vaihtelua.

Yleisesti ottaen Jämsän perusopetuksen ja valtakunnallisesti kaikkien KiVa-kyselyyn osallistuneiden oppilaiden kokemukset koulun/luokan ilmapiiristä olivat positiivisimmillaan alakoulun ensimmäisillä luokilla. Luokka-asteella edetessä positiiviset kokemukset ilmapiiristä jonkin verran heikkenivät niin Jämsän perusopetuksessa kuin valtakunnallisesti. Kokemus hyväksytyksi tulemisesta koulussa/luokassa oli jämsäläisillä oppilailla pääsääntöisesti hyvä, joskin tässäkin tulos heikkeni

luokka-asteelta toiselle siirryttäessä niin Jämsässä kuin valtakunnallisestikin. Oppilaiden kokemukset tasa-arvoisesta kohtelusta niin henkilöstön kuin toisten oppilaiden taholta vaihtelivat huomattavasti koulu- ja luokka-astekohtaisesti sekä vuosittain.

Valtakunnallisesti vertailuna Jämsän perusopetuksen koulujen oppilaiden tulokset olivat siis sekä positiivisia että negatiivisia. Huomioitavaa on, että valtakunnallisella tasolla oppilaiden kokemukset niin henkilöstön kuin oppilaiden toisiinsa kohdistamasta tasa-arvoisesta kohtelusta ovat heikentyneet viimeisen kolmen vuoden aikana. Huolestuttava löydös on vartaloon, sukupuoleen tai seksuaalisuuteen kohdistuvaa nimittelyä tai pilkkaamista sekä epämiellyttävää ja ahdistavaa lähentelyä tai fyysistä koskettelua kokeneiden jämsäläisten oppilaiden suuri osuus suhteessa valtakunnalliseen vertailuun.

Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvointi -tarkastus 2023

Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastus toteutettiin monialaisena yhteistyönä jokaisessa Jämsän perusopetuksen koulussa syksyllä 2023. Tarkastus toteutetaan kolmen vuoden välein. Tarkastuksessa huomioidaan havainnot yhteisön hyvinvoinnista ja sen edistämisestä, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisystä ja siihen puuttumisesta sekä niitä kartoitetaan niitä ohjaavat toimintamallit. Jämsän perusopetuksessa on voimassa oleva ajantasainen opiskeluhoitosuunnitelma sisältäen tasa-arvon- ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta olennaiset toimintaohjeet ja suunnitelmat, ks. [Toimintaohje lapseen kohdistuvien seksuaali- ja kaltoinkohtelupäilyjen kohtaamiseen](#) ja [Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä](#).

Jatkotoimien seuranta Jämsän perusopetuksen kouluissa tehdään lv. 2024–25 syyslukukauden aikana, noin vuoden kuluttua tarkastuksesta. Seuraavan kerran oppilaitoksen terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin monialainen tarkastaminen on ajankohtaista vuonna 2026.

Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvointi -tarkastuksessa ja jatkoseurannassa käytettävät lomakkeet, ks. taulukko 1.

Lähteet

Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5. [Tasa-arvotyö on taitolaji](#).

L 609/1986. Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta. Viitattu 4.6.2024. [609/1986 - Säädosmuutosten hakemisto - FINLEX®](#).

L 731/1999. Suomen perustuslaki. [Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#).

L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. Viitattu 4.6.2024. [Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](#).

Mitä on tasa-arvo? N.d. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. [Mitä on tasa-arvo?](#).

Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelma. 2024. Tasa-arvovaltuutettu. [Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelma](#).

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023. Lainsäädäntö. Viitattu 4.6.2024. [Lainsäädäntö - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#).

Syrjintä. 2024. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. [Yhdenvertaisuusvaltuutettu - Syrjintä](#).

Tasa-arvosanasto. 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Tasa-arvosanasto - THL](#).

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. 2024. Opetushallitus. [Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelutyön vaiheet. N.d. Maailmankoulu. [Suunnitteluprosessi-ja-lain-velvoitteet.pdf](#).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. N.d. [Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjintään puuttuminen](#).

Liitteet

Liite 1a. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyt - Forms-kyselyjen linkit

Luokka-aste/
Kohderyhmä

1.–3. luokat	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 1.–3. luokkien oppilaille - kopioitava linkki
4.–6. luokat	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 4.–6. luokkien oppilaille - kopioitava linkki
7.–9. luokat	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 7.–9. luokan oppilaille - kopioitava linkki
Kysely henkilöstölle	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely henkilöstölle - kopioitava linkki

Liite 1b. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyt – Tulostettavat versiot (erilliset liitetiedostot)

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyjen pdf-muodossa olevat tulostettavat versiot ovat tämän asiakirjan erillisenä liitteenä ja ne löytyvät myös Pedanetista Jämsän opiskeluhuolto-sivuston lomakkeista.

Liite 2. Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma – lomakepohja

Jämsän kaupunki
Sivistystoimi
Perusopetus

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
Lomakepohja Jämsän perusopetuksen koulujen käyttöön
12.12.2024

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Oppilaitosten on arvioitava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Selvitys oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta ja tarvittavista toimenpiteistä sekä arvio toimenpiteiden toteutumisesta ja tuloksista on suositeltavaa toteuttaa vuosittain. Vuosittaisen tarkastelun sijaan suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 ja 5 a § ja Yhdenvertaisuuslaki 6 §.)

Erityistä huomiota tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulee kiinnittää oppilasvalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma tulee laatia yhdessä oppilaiden ja henkilöstön kanssa. Oppilaille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävästä toimenpiteistä. (Em. lait ja pykälät.)

Lomakepohja Jämsän perusopetuksen koulujen käyttöön

Lomakepohja Jämsän perusopetuksen koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman kirjaamiseksi on sivuilla 2–4. Lomakkeen voi täyttää käsin tai sähköisesti. Ohjeet sähköisen pdf-lomakkeen täyttämiseen löytyvät linkistä [Ohje pdf-muodossa olevan lomakkeen täyttämiseen](#). Lomakkeen kohdat 1 ja 2 täytetään, kun koulussa on tehty selvitys tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta sekä tarvittavista toimenpiteistä. Kohta 3 täytetään, kun arviointi on ajankohtaista.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvityksessä käytetään oppilaille ikätasoisesti suunniteltuja Forms-kyselyjä. Kyselyt voidaan täyttää sähköisesti tai paperisina. Selvityksessä voidaan käyttää lisäksi muita menetelmiä, kuten keskusteluja ja havainnointia. Tietoa koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta saa myös valtakunnallisista tiedonkeruun tuloksista (mm. Kouluterveys- ja KiVa-kyselyn sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat indikaattorit). Tarkemmat ohjeet Jämsän perusopetuksen koulujen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun sekä valtakunnallisten tiedonkeruun tulosten hyödyntämiseen on kuvattu Jämsän perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun oppaassa.

Forms-kyselyt

1.–3. luokat
4.–6. luokat
7.–9. luokat
Kysely henkilöstölle

[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 1.–3. luokkien oppilaille - kopioitava linkki](#)
[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 4.–6. luokkien oppilaille - kopioitava linkki](#)
[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 7.–9. luokan oppilaille - kopioitava linkki](#)
[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely henkilöstölle - kopioitava linkki](#)

Esimerkki

[Esimerkki täytetystä toiminnallisesta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta.pdf](#)

Koulun toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Koulu _____

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on laadittu ajanjaksolle/lukuvuodeksi _____

Suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Lomakkeen kohdat 1, 2 ja 3 määräytyvät lainsäädännön perusteella.

Ohjaava lainsäädäntö: [Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986](#) ja [Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014](#).

1. Selvitys koulun tasa- ja yhdenvertaisuustilanteesta (milloin ja miten selvitystä on tehty, selvityksen kohderyhmä)
2. Tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi kirjataan osa-alueittain sivulla 3–4 olevaan taulukkoon (kehitettävää, tavoite ja toimenpiteet, aikataulu, vastuuhenkilö/-t)
3. Arvio aikaisempaan suunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja vaikuttavuudesta sekä tuloksista kirjataan osa-alueittain sivulla 3–4 olevaan taulukkoon (milloin arvioidaan, arvioinnin tulokset)
Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan seuraavan kerran lv.
Tiedotuksesta vastaava taho
Suunnitelman laatimiseen osallistuneiden allekirjoitukset ja päivämäärä
Rehtorin allekirjoitus ja päivämäärä

Jämsän kaupunki | jamsa.fi

Seksuaalinen ja sukupuoleen kohdistuva häirintä			
Kehitettävä asia ja tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu, vastuhenkilö/-t	Arvioinnin ajankohta ja tulokset
Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen koulussa			
Kehitettävä asia ja tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu, vastuhenkilö/-t	Arvioinnin ajankohta ja tulokset

Liite 3. Kouluterveyskyselyn tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitykseen soveltuvat indikaattorit 2019–2023

Kouluterveyskyselyn tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen tarkasteluun soveltuva indikaattori perusopetuksessa	Alue	Sukupuoli	2019 (%)	2021 (%)	2023 (%)
Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	3,5	4,1	5,6
		naiset	4,4	6,8	6
		yhteensä	4	5,5	5,9
	Jämsä	miehet	8,3	9,6	8,6
		naiset	5,2	8,2	9,5
		yhteensä	6,6	9,4	9
Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista (alkaen 2021)	Koko maa	miehet	-	20,9	25,8
		naiset	-	35,7	39,9
		yhteensä	-	28,6	33,1
	Jämsä	miehet	-	19,9	26,4
		naiset	-	30,6	45,9
		yhteensä	-	25,6	36,2
Luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	59,4	59,7	61,9
		naiset	45,5	42,7	42,2
		yhteensä	52,4	51,2	51,9
	Jämsä	miehet	62,1	51,1	67,1
		naiset	41,1	38,9	40,9
		yhteensä	52,1	44,8	53,6
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	48,2	55,3	59,2
		naiset	54,7	57	59,3
		yhteensä	51,5	56,1	59,2
	Jämsä	miehet	41,2	52,7	57,5
		naiset	56,5	59,6	52
		yhteensä	48,7	56	54,8
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	43,3	48,5	49,3
		naiset	42,8	40,7	43,4
		yhteensä	43	44,4	46,2
	Jämsä	miehet	45,2	47,3	54,4

		naiset	45,9	39,3	44
		yhteensä	45,6	43,1	49,1
Ongelmia oppimisyhteisön ilmapiirissä, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	3,8	3,1	4,6
		naiset	9,6	9,2	13,1
		yhteensä	6,8	6,3	9
	Jämsä	miehet	9,3	6,5	1,3
		naiset	20,8	6	11
		yhteensä	15,4	6,2	6
Opettajalta saatu välittävä ja oikeudenmukainen kohtelu, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	47,1	57	51,3
		naiset	43,4	48,4	40,5
		yhteensä	45,2	52,6	45,8
	Jämsä	miehet	44,7	51,6	52,2
		naiset	41	36,1	40
		yhteensä	42,7	43,8	46,2
Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	39,6	30,9	36,5
		naiset	43,7	39,9	46,9
		yhteensä	41,7	35,5	41,8
	Jämsä	miehet	41,1	38,7	35,4
		naiset	49,7	49,1	46,6
		yhteensä	45,7	44	40,9
Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, osuus (%) 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	27,3	21,7	26,8
		naiset	28	25,6	31,1
		yhteensä	27,7	23,7	29
	Jämsä	miehet	26	25,3	27,2
		naiset	24,4	37,8	33,8
		yhteensä	25,2	31,5	30,3
Opettajat usein kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu, osuus (%) 4. ja 5. luokan oppilaista	Koko maa	miehet	33,3	37,7	38,2
		naiset	40,9	46	46,7
		yhteensä	37,1	41,8	42,5
	Jämsä	miehet	35,1	30,1	36,9
		naiset	36,6	42,6	40,5
		yhteensä	35,9	36,4	38,5